

अन्तरहृदयबाट सविधान र कानूनको परिधिभित्र रही न्यायको खोजी गरौं: अग्नि खरेल

१. महान्यायाधिवक्ताको रुपमा कार्य गर्दा नेपालको फौजदारी न्याय प्रशासन कस्तो पाउनु भयो ?

म ३४ वर्षदेखि न्यायिक अभ्यासमा क्रियाशील रहेको कारण महान्यायाधिवक्ता हुनुभन्दा अगावै फौजदारी न्याय प्रशासनको बारेमा धेरैथोर जानकारी राख्थेँ । महान्यायाधिवक्ताको रुपमा क्रियाशील हुँदा भने फौजदारी न्याय प्रशासनको आन्तरिकताका बारेमा थप जानकारी भयो । समग्र राज्य व्यवस्थाको सुधार गर्नका लागि फौजदारी न्याय प्रशासनलाई प्रभावकारी बनाउनु पर्ने आवश्यकता मैले हिजोदेखि नै बोध गरेको विषय थियो । आफू संलग्न भएपछि यो क्षेत्रमा आधुनिकीकरण गर्नु पर्ने महसुस

भएको छ । स्वभावैले महान्यायाधिवक्ताले त्यसको नेतृत्वदायी भूमिका निर्वाह गर्नु पर्ने अवस्था छ । म त्यो जिम्मेवारी निर्वाहका लागि क्रियाशील रहेको छु ।

२. स्वतन्त्र रुपमा वकालत गर्दा र महान्यायाधिवक्ताको रुपमा कार्य गर्दा कस्तो खालको भिन्नता अनुभूत गर्नु भयो ?

निश्चय नै दुवै क्षेत्र वकालत नै हुन् । तर प्रतिनिधित्वको सवाल भिन्न हुने नै भयो । प्रतिरक्षी कानून व्यावसायीको भूमिकामा वकालत गर्दा पक्षको प्रतिनिधित्व हुन्थ्यो । जित हारको सरोकार हुन्थ्यो । राजनीतिक सम्बद्धताका आधारमा पनि प्रतिनिधित्व गर्नु पर्ने अवस्था पर्दथ्यो । तर सरकारी पक्षको प्रतिनिधित्व र फौजदारी न्याय प्रशासनको सन्दर्भमा महान्यायाधिवक्ताले गर्ने निर्णयमा त्यो भन्दा भिन्न अवस्था रहन्छ । यहाँ जित हार भन्दा न्यायको पक्षमा

निर्णय गर्नु पर्ने हुन्छ । जित हार भन्दा कानूनको शासनको सन्दर्भ बढी महत्वपूर्ण हुने गर्दछ । मलाई सार्वजनिक सरोकार र हितको पक्षमा काम गर्न

अग्नि खरेल
महान्यायाधिवक्ता

पाउने छुट्टै अवसर मिलेको छ । सविधान र कानूनले बोकेका मूल्य कार्यान्वयन गर्ने क्रममा तथ्य र प्रमाण एवम् न्यायिक मूल्य र सिद्धान्तले मार्गदर्शन गरे बमोजिम काम गर्दाको एउटा फरक सन्तुष्टि अनुभव गरिरहेको छु । यहाँ राजनीतिक सम्बद्धताका आधारमा निर्णयमा पुग्ने अवस्था नै हुँदैन । प्रणाली आफैले पनि यो स्थान दिएको देखिँदैन । खास गरी फौजदारी न्याय प्रशासनमा राजनीतिलाई कतैबाट जोड्न दिनु हुँदैन भनेर नै म आफू क्रियाशील रहेको छु ।

३. कानून मन्त्री भई कार्य गर्दा र नेपाल राज्यको महान्यायाधिवक्ता भएर कार्य गर्दा कस्तो खालको अनुभूति सँगाल्नु भएको छ ?

सिद्धान्ततः यी दुवै कार्यकारी पद हुन् । यद्यपि कानून मन्त्रीको जिम्मेवारी र महान्यायाधिवक्ताको भूमिका कतिपय अवस्थामा समान र कतिपय अवस्थामा निक्कै भिन्न रहेको छ । म सविधान जारी भएपछि कार्यान्वयनको क्रममा कानून मन्त्रीको जिम्मेवारीमा आएको थिएँ । सविधान कार्यान्वयन गर्न आवश्यक कानूनहरू निर्माण गर्नु पर्ने, सविधानले बोकेको मूल्य अनुसार सविधान कार्यान्वयनको वातावरण बनाउनु पर्ने विशेष जिम्मेवारी थियो । सविधान निर्माण प्रक्रियामा सक्रिय विधायक रहेको नाताले मलाई त्यो कार्य गर्न सहज भएको थियो । कानून मन्त्रीको भूमिका राजनीतिक प्रकृतिको पनि रहन्छ नै । त्यो पद राज्यको नीति निर्माणमा सक्रिय हुने राजनीति पद थियो । विधि निर्माणको नेतृत्वदायी भूमिका

निर्वाह गर्नु पर्दथ्यो । यद्यपि न्याय प्रशासनको सुधारका लागि कानून मन्त्रीको क्रियाशीलता आवश्यक पर्दछ । महान्यायाधिवक्ता त्यो भन्दा भिन्न संवैधानिक पदको रूपमा रहेको छ । यो संसदले बनाएको कानून प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नु पर्ने जिम्मेवारी पाएको छ । निश्चय नै यसले व्यावसायिकता खोज्दछ । यसले फौजदारी न्याय प्रशासनमा नेतृत्वदायी जिम्मेवारी खोज्दछ । राज्यका सबै अंगहरू बीचमा समन्वयकारी भूमिका पनि अपेक्षा राख्दछ । एकै समयमा राज्यका तीनै अंग कार्यपालिका, न्यायापालिका र विधायिकासँग काम गर्नु पर्ने जिम्मेवारी संविधानले नै दिएको छ । सरकारको प्रमुख कानूनी सल्लाहकारको भूमिकाले कार्यपालिकासँग जोड्दछ । सरकारी पक्षको प्रतिनिधित्व र न्याय सेवा आयोगको जिम्मेवारीले न्यायपालिकासँग जोड्दछ । संसद वा समितिमा उपस्थित भई राय सल्लाह प्रकट गर्न पाउने संवैधानिक जिम्मेवारीले व्यवस्थापिकासँग जोड्दो रहेछ । यद्यपि सारमा कानून मन्त्री भनौं वा महान्यायाधिवक्ता मूलतः मुलुकमा कानूनको शासन कायम राख्न क्रियाशील रहनु पर्ने समान दायित्व भएका राज्यका विशेष जिम्मेवार पद हुन् । यो दृष्टिले भने यिनमा समानता पनि अनुभूत गरेको छु ।

४. सरकारी मुद्दाहरू असफल हुनुका कारणहरू के के रहेछन् ?

सार्वजनिक रूपमा टिप्पणी सुनिन्छ : सरकारी मुद्दाको सफलता न्यून छ । तर सरकारी मुद्दाको सफलताको अवस्था निरासाजनक भने छैन । यसै वर्ष ७२.२८ प्रतिशत मुद्दा सफल भएको देखिएको छ । यो सफलता हाल सम्मकै उच्च हो । यद्यपि जूनरूपमा सरकारी पक्ष संलग्न भएका मुद्दामा सफलता प्राप्त हुनु पर्ने हो, अपेक्षित सफलता प्राप्त हुन सकेको छैन । कुनै एउटा कारणले सरकारी मुद्दाको सफलता प्रभावित भएको होइन । सरकारी मुद्दाको सफलतामा सुधार गर्न धेरै विषयमा सुधार गर्नु पर्ने आवश्यकता छ । वस्तुगत र वैज्ञानिक आधारमा मुद्दाको अनुसन्धान र अभियोजन, साक्षी प्रमाणको पर्याप्तता, पीडित तथा साक्षीबाट पर्याप्त सहयोग, अवधारणागत रूपमा स्पष्ट र व्यावसायिक अभियोजनकर्ता, प्रमाणका आधारमा मुद्दा चल्ने नचल्ने तथा पुनरावेदन गर्ने नगर्ने निर्णय र न्यायिक कार्य सम्पादनमा स्वच्छता जस्ता विषयले

सरकारी मुद्दाको सफलता निर्धारण गर्दछ । यी कारणहरूलाई उपयुक्त तवरले व्यवस्थापन गर्दै सफलता वृद्धि गर्ने प्रयासमा महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय क्रियाशील रहेको छ । कानूनी सुधार एउटा महत्वपूर्ण आधार हो तर यसका लागि फौजदारी न्याय प्रशासनमा क्रियाशील जनशक्तिको क्षमता विकास र आवश्यक पूर्वाधार निर्माण नगरी सुधारको अपेक्षा राखेर मात्र केही नतिजा आउन सक्दैन । कुनै एकलो निकाय वा पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाएर मात्र पनि दायित्व पूरा हुन सक्दैन । यसका लागि सरकार र फौजदारी न्याय प्रशासनका सरोकारवाला निकायहरूको साभा प्रयास, प्रयत्न र लगनशीलता आवश्यक पर्दछ ।

५. सरकारी वकिलको संस्थागत सुधार र व्यावसायिकता विकास गर्नेतर्फ तपाईंको के योजना रहेको छ ?

विगतदेखि नै सरकारी वकिलाको संस्थागत विकासका लागि प्रयास हुँदै आएको रहेछ । अगज महान्यायाधिवक्ताहरूले पनि आ-आफ्नो कार्यकालमा केही न केही योगदान दिनु भएकै रहेछ । यद्यपि नयाँ संवैधानिक तथा कानूनी व्यवस्थाको कार्यान्वयनको क्रममा सरकारी वकिलको जिम्मेवारी अनुसार यो संस्थाको भूमिकामा सुधार ल्याउनका लागि थप प्रयत्न गर्नु पर्ने आवश्यकता देखिएको छ । सरकारी मुद्दाको सफलता वृद्धिका लागि अपराध अनुसन्धानदेखि नै सुधार गर्नु पर्ने आवश्यकता छ । सरकारी वकिलाको संस्थागत सुधार र व्यावसायिकता विकासका लागि पदबहालीसँगै कार्ययोजना सहित सुधारका कार्यहरू प्रारम्भ गरेको छु । सरकारी पक्षका साक्षीहरूको उपस्थितिका लागि हेलो साक्षी कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ । सरकारी वकिल कार्यालयहरूको सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउन प्रत्येक प्रदेशमा एउटा सरकारी वकिल कार्यालयलाई नमुना सरकारी वकिल कार्यालयको रूपमा विकास गरिएको छ । अपराध अनुसन्धान र अभियोजनको अवस्थाको बारेमा महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय र प्रहरी प्रधान कार्यालयबाट अनुगमन गरिएको छ । कार्य सम्पादनको आन्तरिक पक्षलाई व्यवस्थित तुल्याउन विभिन्न नीति निर्देशिकाहरू बनेका छन् । सहभागितामूलक निर्णय प्रक्रिया अवलम्बन गरिएको छ । कुनै पनि रूपमा राजनीतिक प्रभाव र आग्रहलाई कार्य सम्पादनमा प्रवेश गर्न दिइएको

छैन। सरकारी वकिलाको व्यावसायिकता विकासलाई केन्द्रमा राखेर सेवा शर्त सम्बन्धी कानूनको मस्यौदा तयार गरी सरकार समक्ष प्रस्तुत गरिएको छ। सरकारी वकिलको आचार संहिता पुनरावलोकन गरी नयाँ आचार संहिता जारी गरिएको छ। सोको कार्यान्वयनको अनुगमन प्रारम्भ गरिएको छ। असल काम गर्नेलाई उत्साहित तुल्याउन पुरस्कृत गरिएको छ। यसै वर्षदेखि सर्वोत्कृष्ट सरकारी वकिललाई वर्ष सरकारी वकिला पुरस्कार (एटर्नी अफ दि इयर) घोषणा गरिएको छ। कार्य सम्पादन सन्तोषजनक नभएकालाई विशेष जिम्मेवारी दिइएको छैन। कतिपय सरकारी वकिल तथा कर्मचारीहरूको कार्य सम्पादनका सम्बन्धमा छानविन गरिएको छ। सरकारी वकिलाहरूलाई व्यावसायिक बनाउन विशिष्टीकरणको प्रक्रिया अगाडि बढाइएको छ। सवैधानिक कानून, कर तथा राजस्व कानून, संगठित अपराध र बैंकिङ कानूनमा करिब १०० जना सरकारी वकिलहरूलाई विशिष्ट प्रशिक्षण प्रदान गरिएको छ। नयाँ कानूनी प्रबन्धका बारेमा प्रशिक्षणलाई नियमित प्रक्रियाको रूपमा अगाडि लगेको छ। अन्यत्रका सफल अभ्यासहरूको बारेमा सरकारी वकिललाई परिचित तुल्याउन वैदेशिक अध्ययन अवलोकनका अवसरमा विस्तार गरिएको छ। महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयको दोस्रो पञ्चवर्षीय रणनीतिक योजनालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने प्रयास गरिएको छ। सुधारलाई निरन्तरता दिने रणनीति अवलम्बन गरिएको छ। सुधारका यी प्रयासको जगमा सरकारी पक्षको प्रतिनिधित्व र प्रतिरक्षालाई प्रभावकारी बनाउने उद्देश्य रहेको छ। यसै क्रममा इन्टरनेशनल एशोसिएसन अफ प्रोसिच्युटरको सदस्यता प्राप्त भएको छ। हिरासत तथा कारागार अनुगमनको कार्यलाई अभियानको रूपमा सञ्चालन गरी सुधारका लागि सम्बन्धित निकायलाई अग्रसर तुल्याएको छ। पीडित राहत कोषको क्रियाशीलता र फौजदारी कसूर (सजाय निर्धारण तथा कार्यान्वयन) ऐनको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक प्रबन्ध गर्न सहजीकरण गरिरहेको छ। संस्थागत सुधारका यी प्रयासहरूबाट कार्य सम्पादनमा सकारात्मक प्रभावको अपेक्षा गरेको छ।

६. महान्यायाधिवक्ता कार्यालयको दोस्रो पञ्चवर्षीय रणनीतिक योजनाभित्र के के विषय समेटिएका छन् ?

महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयको कार्यसम्पादनलाई प्रभावकारी र नतिजामुखी बनाउन आर्थिक वर्ष २०६८/०६९ देखि योजनाबद्ध रूपमा संस्थागत सुधारका प्रयासहरूको थालनी गरेको रहेछ। प्रथम पञ्चवर्षीय रणनीतिक योजना कार्यान्वयनको अनुभवसहित महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयले संस्थागत सुदृढीकरण र व्यावसायिकता विकासमा केन्द्रित भई दोस्रो पञ्चवर्षीय रणनीतिक योजना (२०७३/०७४-२०७७/०७८) तर्जुमा गरी कार्यान्वयनको चरणमा रहेको छ। महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयले सम्पादन गर्ने कार्यहरू प्रभावकारी र परिणाममुखी बनाई संविधान तथा कानूनद्वारा सुम्पिएका जिम्मेवारी राज्य, समाज र नागरिकको अपेक्षा अनुसार प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्नका लागि महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय तथा मातहतका सरकारी वकिल कार्यालयहरूको विद्यमान वस्तुस्थितिको विश्लेषण गरी सबल र कमजोर (Strength and Weakness) पक्षहरू तथा अवसर र चुनौतीहरू (Opportunity and Threat) को पहिचान गरी संस्थागत सुदृढीकरणका लागि दोस्रो पञ्चवर्षीय रणनीतिक योजनाको तर्जुमा गरिएको हो। मूलतः योजनाले सरकार वादी मुद्दाको अभियोजनलाई वस्तुगत प्रमाणमा आधारित बनाउने, सरकारी पक्षको प्रभावकारी प्रतिरक्षा गर्ने, सरकारी वकिलको सेवालाई व्यावसायिक बनाउने र महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय तथा सरकारी वकिल कार्यालयहरूको संस्थागत सुधार गर्ने लक्ष्य राखेको छ। सो लक्ष्य हासिल गर्न विभिन्न २९ वटा रणनीतिहरू र २१८ वटा क्रियाकलापहरू निर्धारण गरिएको छ। महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय र मातहतका सरकारी वकिल कार्यालयहरूले जनताका अपेक्षा र सवैधानिक तथा कानूनी जिम्मेवारी अनुरूपको कार्य निश्चित समय सीमा भित्र सम्पादन गर्न सकियोस् भनी रणनीतिक योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको हो। दोस्रो पञ्चवर्षीय रणनीतिक योजना दुई वर्ष पूरा भई तेस्रो वर्ष कार्यान्वयनको क्रममा रहेको छ। तेस्रो वर्ष समेत करिब दुई तिहाई समय समाप्त भएको छ। योजनाको कार्यान्वयनको अवस्थाका बारेमा पनि समीक्षा गरी योजनाको कार्यान्वयनबाट हासिल भएका उपलब्धि र योजनाले प्रक्षेपण गरेका तर कार्यान्वयन हुन बाँकी रहेका कार्यक्रमहरूको मूल्यांकन गर्ने र बाँकी

दुई वर्षमा गर्न सकिने रणनीति र क्रियाकलापहरु पहिचान गर्ने उद्देश्यले यो मध्यावधि मूल्यांकन गर्ने कार्य भैरहेको छ। योजना कार्यान्वयनको अवस्था हेर्दा कुल २१८ क्रियाकलाप मध्ये १३१ वटा (६०.०९ प्रतिशत) कार्यान्वयन भएको, ३९ वटा (१७.८९ प्रतिशत) आंशिक कार्यान्वयन भएको र ४८ वटा (२०.०१ प्रतिशत) कार्यान्वयन नभएको अवस्था देखिएको छ। आगामी दुई वर्षका लागि रणनीतिहरु पुनरावलोकन गरी नयाँ रूपमा योजना कार्यान्वयन गरिने कार्यक्रम रहेको छ। योजना कार्यान्वयनबाट महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयको कार्य सम्पादनमा सकारात्मक सूचकहरु देखिएकाछन्। सुधारका क्रियाकलापहरु योजनाबद्ध रूपमा सम्पन्न भइरहेकाछन्। सरकारी वकिलको क्षमता विकास र संस्थागत सुधारका कार्यहरु सञ्चालन भइरहेकाछन्। यसले संस्थालाई नयाँ जीवन दिएको अनुभूति सबैले गरेको पाएको छु।

७. **महान्यायाधिवक्ताको रूपमा कार्यरत रहँदा सरकारी वकिलका समस्याहरु के कस्ता रहेको पाउनु भयो ?** सरकारी वकिलको पद सरकारी कर्मचारी अर्भ भनौ निजामती कर्मचारीको कार्य सम्पादन प्रक्रियाभन्दा नितान्त फरक छ। यो व्यावसायिक पद हो। यो पदले विशेष ज्ञान, सीप, दक्षता खोज्दछ नै। त्यसका अतिरिक्त अध्ययनमा निरन्तरता र अनुभवको समेत अपेक्षा राख्दछ। ठूलो संख्यामा रहेका प्रतिरक्षी कानून व्यावसायीहरुबाट विकास भएका वरिष्ठ वकिलहरूसँग प्रतिस्पर्धात्मक रूपमा प्रस्तुत हुनका लागि सरकारी वकिल आफैमा व्यावसायिक र उत्प्रेरित हुनु पर्दछ। यसका लागि राज्यले पनि सोही दृष्टिकोणले सरकारी वकिललाई विकास गर्नु पर्ने आवश्यकता देखिएको छ। कार्यबोभको तुलनामा सरकारी वकिलको जनशक्ति कम भएका कारण अधिक कार्यबोभले किचिएको अवस्था छ। समान योग्यता र सँगै सेवा प्रवेश गरेका न्यायालयका जनशक्तिको भन्दा सेवा, सुविधा र अवसरमा भएको न्यूनताले सरकारी वकिलको सिंगो संगठन प्रभावित भएको देखिएको छ। सरकारी पक्षको प्रतिनिधित्वमा सम्बन्धित सरकारी निकायबाट आवश्यक कागजात र सूचना प्राप्त हुन नसक्दा सरकारी वकिललाई इजलासमा उभिन मुस्किल परेको पनि देखिएको छ। अर्कातिर

कानूनी प्रक्रियालाई पालना नगरी गरिने कतिपय निर्णयको प्रतिरक्षा गर्न आफैमा जटिल देखिएको छ। कानूनले गरेका नयाँ नयाँ व्यवस्थाहरुको बारेमा अवधारणागत र सोको अभ्याससँग परिचित हुन नसक्दा सो विषयका विवादमा प्रतिनिधित्व गर्न असहज हुने गरेको अवस्था पनि देखिएको छ। यस्ता समस्याहरु समाधान गर्न महान्यायाधिवक्ताको जिम्मेवारी प्राप्त गरेको दिन देखि नै क्रियाशील रहेको छु।

८. **प्रदेशमा रहनु भएका मुख्य न्यायाधिवक्तासँगको अन्तरसम्बन्धबारे बताइदिनु हुन्छ कि ?**

संविधानले संघीय सरकारको प्रमुख कानूनी सल्लाहकारका अतिरिक्त महान्यायाधिवक्तालाई अभियोजनको अन्तिम निर्णय गर्ने जिम्मेवारी समेत दिएको छ भने मुख्य न्यायाधिवक्तालाई प्रदेश सरकारको कानूनी सल्लाहकारको जिम्मेवारी दिएको छ। मुख्य न्यायाधिवक्ता महान्यायाधिवक्ताको मातहतमा रहने र सो कार्यालयको कर्मचारीको व्यवस्था महान्यायाधिवक्ताले गर्नु पर्ने संवैधानिक व्यवस्था रहेको छ। सो अनुसार महान्यायाधिवक्ताको हैसियतमा सबै प्रदेशका मुख्य न्यायाधिवक्ताहरूसँग समन्वयपूर्ण सम्बन्ध विकास गर्ने र कार्य सम्पादनका लागि सहजीकरण गर्ने प्रयास प्रारम्भ देखि नै गरिरहेको छु। संविधानले दिएको जिम्मेवारी बमोजिम मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालयका लागि आवश्यक दरबन्दी स्वीकृत गरी उपलब्ध भए सम्म कर्मचारी परिचालन गरेको छु। मुख्य न्यायाधिवक्ता र महान्यायाधिवक्ताको अन्तरसम्बन्धको बारेमा राष्ट्रिय कार्यशाला आयोजना गरी अन्तर सम्बाद चलाएको छु। सरकारी वकिलहरुको राष्ट्रिय सम्मेलनमा मुख्य न्यायाधिवक्ताहरूसँग सहभागी भई छलफल गर्ने वातावरण निर्माण गरिएको थियो। फौजदारी कानूनको विषय संघीय सरकारको एकलौटी कार्यक्षेत्रमा संविधानले किटानीपूर्वक राखिदिएको र अभियोजनको अधिकार महान्यायाधिवक्ता एवम् मातहतका सरकारी वकिलबाट अभ्यास गर्ने संवैधानिक एवम् कानूनी जिम्मेवारी बमोजिम सरकारी वकिलको संगठन संरचना क्रियाशील रहेको अवस्था छ। मुख्य न्यायाधिवक्ताको जिम्मेवारी प्रदेश सरकार प्रति रहने, प्रदेश सरकारको प्रतिनिधित्व र प्रतिरक्षामा क्रियाशील हुनु पर्ने सो पदको भूमिका महान्यायाधिवक्ता र

मातहतका सरकारी वकिलसँग जोडिने व्यवस्था नै रहेको छैन। समन्वय र सहकार्यको अवधारणालाई भने महान्यायाधिवक्ताको संवैधानिक एवम् कानूनी जिम्मेवारी बमोजिम उदारतापूर्वक व्यवहार भएको छ। मुख्य न्यायाधिवक्तालाई संविधानले दिएको जिम्मेवारीको स्वायत्तताको म सँधै सम्मान गर्दछु र संवैधानिक व्यवस्थाको पालनामा त्यस्तै पारस्परिकताको अपेक्षा राख्दछु।

५. नेपाल बार काउन्सिलको अध्यक्षको हैसियतले सो काउन्सिललाई सुदृढीकरण गर्न के के योजनाहरू रहेका छन् ?

कानून व्यावसायीहरूको निमायक निकायको रूपमा रहेको नेपाल कानून व्यावसायी परिषदको अध्यक्षको जिम्मेवारी महान्यायाधिवक्ताको रहेको छ। सो जिम्मेवारी बमोजिम परिषदका पदाधिकारीहरूको सहयोगमा परिषदमा केही सुधारका कार्यहरू प्रारम्भ गरिएको छ। परिषदबाट लिइने परीक्षालाई मर्यादित बनाउने प्रयत्न छ। आचार संहिताको पालनालाई विशेष प्राथमिकता प्रदान गरिएको छ। अनुशासनहीन कार्य गरेको भनी कानून व्यावसायी उपर परेका उजुरीको प्राथमिकतापूर्वक छानविन गरी दोषी देखिएको अवस्थामा कारवाही प्रक्रिया अगाडि बढाइएको छ। कानून व्यावसायीहरूको क्षमता विकास कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकतापूर्वक अगाडि बढाइएको छ। सरकारी वकिलहरूमा विशिष्टीकृत प्रशिक्षणले पारको सकारात्मक प्रभावलाई दृष्टिगत गरी कानून व्यावसायीहरूलाई समेत विशिष्टीकरण गर्दै लैजाने गरी पाठ्यक्रम तयारीको प्रक्रिया अगाडि बढाइएको छ। यसै वर्षदेखि नेपाली भाषामा समेत जर्नल प्रकाशन गर्ने तयारी भैरहेको छ। विशेष योगदान गर्ने कानून व्यावसायीहरूलाई सम्मान गर्ने अभ्यासलाई निरन्तरता प्रदान गरिएको छ। कानून व्यावसायीहरूको अभिलेखलाई व्यवस्थित गर्ने प्रयास प्रारम्भ गरिएको छ।

१०. तपाईं महान्यायाधिवक्ता भएपछि मुलुकी संहिताहरू लागू भएका छन्। संहिता कार्यान्वयनको अवस्था कस्तो रहेको छ ? अभियोजन गर्दा केही कठिनाइ पैदा भएको छ छैन ? बताइ दिनुहुन्छ कि ?

निश्चय नै निक्कै लामो प्रयासपछि संहिताबद्ध कानूनको रूपमा मुलुकी संहिताहरू जारी भएका हुन्। यी

संहिताहरूले फौजदारी तथा देवानी न्याय प्रशासनलाई मात्र प्रभाव पारेका छैनन्। सिंगो सामाजिक व्यवस्था र न्याय व्यवस्थामा नयाँ युगको प्रवेश गराएका छन्। नेपालको कानून प्रणालीलाई रुपान्तरण र आधुनिकीकरण गरेका छन्। नयाँ मूल्य र मान्यताहरू अंगीकार गरेका छन्। कुनै पनि परिवर्तनकारी अध्यायको प्रारम्भ सरल र सहज हुँदैन। हिजो हिडिरहेको बाटो परिवर्तन गरी नयाँ बाटोमा यात्रा गर्दाको अनुभव हामी सबैसँग धेरथोर रहेकै छ। यो प्रणाली परिवर्तनको क्रममा पनि त्यस्तै अनुभव भएको छ। संयोग नै मान्नु पर्दछ कि यी संहिताहरू व्यवस्थापिका संसदमा विचाराधीन हुँदा विधायक र कानून मन्त्रीको भूमिकामा सहभागी हुने मौका मिलेको थियो। संहिता लागू हुने समयमा म संहिता कार्यान्वयन गर्नु पर्ने जिम्मेवारीमा आइपुगेंछु। त्यसैले मेरो प्राथमिकता संहिता कार्यान्वयनमा पर्यो। न्यायालयले पनि अग्रसरता जनायो। प्रहरीको नेतृत्वले पनि तत्परता देखायो। सरकारी वकिलहरूले संहिता कार्यान्वयनमा उत्साह मात्र देखाएनन्। अग्रसरता पनि देखाए। मलाई नेतृत्व गरेर संहिता कार्यान्वयन गराउन सहज भयो। संहिता सम्बन्धी आवश्यक प्रशिक्षण अभियानको रूपमा सञ्चालन गरियो। आवश्यक नियम निर्देशिकाहरू प्राथमिकतापूर्वक तयार भए। धेरैले संहिता कार्यान्वयनमा शंका प्रकट गरेका थिए। तर त्यो शंका निराधार भयो। मुलुक नयाँ युगमा प्रवेश गर्‍यो। कानून व्यावसायीहरूले पनि उत्साहका साथ संहिता कार्यान्वयनको विषयलाई स्वागत गर्नु भयो। अब संहिता कार्यान्वयनको एक वर्ष पुग्न लागेको छ। कार्यान्वयनको क्रममा देखा परेका समस्याहरूलाई समन्वयपूर्णरूपमा समाधान गर्दै अगाडि आएको अवस्था छ। नयाँ कानून, नयाँ परिवेश, नयाँ अभ्यास र नयाँ प्रणालीको कार्यान्वयन गर्दा आउने समस्याहरूलाई स्वभाविक रूपमा लिई समाधान गरिएको छ। अपराध अनुसन्धानलाई प्रभावकारी बनाउन समन्वय समितिलाई क्रियाशील तुल्याइएको छ। संहिता कार्यान्वयनको क्रममा आइपर्ने समस्या समाधान गर्न सहजीकरण समितिको व्यवस्था गरी महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयबाट मार्गदर्शन गरिएको छ। कार्यान्वयनको अनुगमन समेत प्रारम्भ गरिएको छ। संहिता कार्यान्वयनको क्रममा कानूनी व्यवस्थामा देखिएका धेरै अस्पष्टताहरू संशोधनको

माध्यमबाट समाधान भइसकेकाछन् । कार्यान्वयनको क्रममा परिष्कारको सम्भावना सधैं रहन्छ । परिष्कार कहिले कानूनमा गर्नु पर्दछ । कहिले कार्य संस्कृतिमा ।

११. मुलुकी अपराध संहिता, २०७४ लागू भएपछि विरोधका आवाजहरु पनि सुनिए । खास गरी चिकित्सकहरुबाट धेरै विरोध भयो । सो विषयमा यहाँको के भनाइ रहेको छ ?

लोकतन्त्रमा आफ्ना धारणा, भनाइ र टिप्पणी राख्न पाउने अधिकार सबैमा रहन्छ । तर त्यो वस्तुगत हुनुपर्दछ । स्वार्थपरक हुनु हुँदैन । कानूनी व्यवस्थाको परिवर्तनसँग कतिपय विषय नयाँ कसूरका रूपमा परिभाषित हुन सक्छन् । कतिपय विषय कसूरको रूपमा नरहन पनि सक्छन् । कुन कसूर भयो कि भएन भन्नु भन्दा त्यस्तो विषय सार्वजनिक हितको दृष्टिले जायज भयो कि भएन भनेर टिप्पणी गर्नु पर्दछ । समाज र कानून एक अर्काका परिपूरक हुन् । सामाजिक गतिशीलताका लागि कानूनको आवश्यकता पर्दछ र सामाजिक चेतले नै कानूनलाई कार्यान्वयनयोग्य बनाउँदछ । मुलुकी संहिताका व्यवस्थालाई पनि सोही रूपमा लिनु पर्दछ । जहाँसम्म चिकित्सकहरुको विरोधको प्रसंग छ । अब त्यो विषयलाई कानूनले संबोधन गरिसकेको छ र यो विषय टुंगो लागिसकेको छ । यद्यपि बदनियतपूर्वक इलाज गर्ने कार्यलाई हिजोको कानूनी व्यवस्थाले पनि छुट दिएको विषय भने थिएन । बदनियतपूर्वक अपराधको अनुसन्धान र अभियोजन गर्नेलाई पनि कानूनले कसूरको रूपमा परिभाषा गरेको छ । यसको अर्थ कानूनको विरोध गर्ने होइन । कानूनले परिभाषित गरे बमोजिमको बदनियतपूर्वक कार्य नगर्ने हो । बदनियतपूर्वक गरेको कार्यको पनि कानूनले संरक्षण गर्नु पर्छ भनी कुनै सम्म समाजले भन्न सक्दैन । भन्न मिल्दैन ।

१२. महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयको भवन निर्माण भइरहेको देखिएको छ । अन्यत्र पनि सरकारी वकिल कार्यालयहरु बनिरहेको सुनिएको छ । सो विषयमा केही भन्नु हुन्छ कि ?

वि.स. २०२९ सालमा निर्माण भएको महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय २०७२ सालको भूकम्प पछि रातो स्तिकर लागेको भवनमा परिणत भएछ । म आउनु भन्दा अगावै सो भवनको गुरुयोजना तयार

भई निर्माणको कार्य अगाडि बढाउने नीतिगत प्रबन्ध भएको रहेछ । म आएपछि भवन निर्माणको प्रक्रिया अगाडि बढाउन सम्बद्ध निकायहरूसँग पहल गर्ने । ७२ करोडभन्दा माथिको लागतमा सो भवन निर्माणको कार्य अगाडि बढेको छ । २०७५ साल असोज २४ गते शिलान्यास भएको सो भवन दुई वर्ष छ महिनाभित्र तयार हुने गरी निर्माण कार्य भैरहेको छ । आगामी ५० वर्षका लागि आँकलन गरी सो भवन बनाइएको छ । अन्यत्र पनि सरकारी वकिल कार्यालयका भवनहरु निर्माण भइरहेकाछन् । म आफैले ११ वटा भवन उद्घाटन गरिसकेको छु । हाल महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय सहित ३८ वटा भवनहरु निर्माणको क्रममा रहेकाछन् । आगामी वर्षमात्र १८ वटा भवनहरु निर्माण सम्पन्न हुने क्रममा रहेकाछन् । यसै बीच विशेष सरकारी वकिल कार्यालय काठमाडौं र जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालय, काठमाडौंका लागि स्वास्थ्य मन्त्रालयको नजिक रहेको जग्गा प्राप्त भई भवन निर्माणको प्रक्रिया अगाडि बढेको छ । सबै सरकारी वकिल कार्यालयमा सरकारी वकिलको आवास सहितको भवन निर्माण गरिएको छ । आगामी चार वर्षभित्र सबै सरकारी वकिल कार्यालयहरु आफ्नो उपयुक्त भवनमा रहने गरी योजनाबद्ध रूपमा भौतिक निर्माणको कार्य अगाडि बढाइएको छ । सरकारी वकिल कार्यालयलाई जग्गा उपलब्ध गराउने र भवन निर्माणका लागि स्रोत उपलब्ध गराउने दिशामा सरकारको तर्फबाट प्राप्त सहयोगका लागि म आभार प्रकट गर्दछु ।

१३. केही समय अगाडि सरकारी वकिलहरुको सम्मेलन भएको थियो । सो सम्मेलनको उद्देश्य के रहेको थियो ?

२०७३ सालमा महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयको स्थापना दिवस पारेर सरकारी वकिलहरुको पहिलो राष्ट्रिय सम्मेलन भएको थियो । सो सम्मेलनले प्रत्येक दुई वर्षमा सरकारी वकिलको सम्मेलन आयोजना गर्ने घोषणा गरेको रहेछ । सो सम्मेलनले सरकारी वकिलको संगठनलाई सरोकारवालासँग चिनाउन, आफ्नो भूमिका र जिम्मेवारीबारे बुझाउन निकै नै सहयोग पुऱ्याएको रहेछ । मैले पनि सो सम्मेलनलाई निरन्तरता दिएको हुँ । मुलुकी अपराध संहिता, मुलुकी फौजदारी कार्यविधि संहिता र फौजदारी कसूर (सजाय निर्धारण तथा कार्यान्वयन) ऐन समेतका

नयाँ कानूनी व्यवस्थाका बारेमा सरकारी वकिलहरूलाई अभिमुखीकरण गर्न र ती कानूनहरूको कार्यान्वयनका लागि साभ्ना धारणा विकास गर्न उपयोगी हुने अपेक्षाका साथ सो सम्मेलन आयोजना गरिएको थियो। महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयको दोस्रो पञ्चवर्षीय रणनीतिक योजना कार्यान्वयनको समीक्षा गर्न र सुधारका क्षेत्रहरू पहिचान गर्न समेत सो सम्मेलनले सघाउ पुऱ्याउने विश्वास लिइएको थियो। महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयको संस्थागत सुधार, जनशक्ति व्यवस्थापन तथा भौतिक पूर्वाधारको अवस्थाको समीक्षा गर्दै भावी योजना र कार्यक्रमका लागि मार्गदर्शन गर्न यो सम्मेलनले ठोस आधार प्रदान गर्ने अपेक्षा राखिएको थियो। सरकारी वकिल कार्यालयबाट सम्पादन गरिने काम कारबाही र प्रदान गरिने सेवालाई प्रभावकारी बनाई जनविश्वासिलो र भरोसायुक्त संस्थाको रूपमा विकास गर्न आवश्यक उपायहरू पहिचान गर्ने उपयुक्त थलोको रूपमा यो सम्मेलन रहने विश्वासका साथ सम्मेलन आयोजना गरिएको थियो। देशभरका करिब ३५० जना सरकारी वकिल सहभागी र सरोकारवाला निकायका करिब १०० जनाभन्दा बढी प्रतिनिधिले सो सम्मेलनमा सहभागिता जनाएका थिए। सम्मेलनले आफ्नो उद्देश्य अनुरूप सरकारी वकिलको कार्य सम्पादनका विषयमा ३० बुँदे घोषणापत्र जारी गरेको छ। घोषणापत्रमा समावेश भएका विषयले सरकारी वकिलको कार्य सम्पादन र व्यावसायिकता विकासमा सुधार ल्याउन सहयोग पुगेको महशुस भएको छ। यस अर्थमा सम्मेलन सार्थक बनेको छ। आगामी वर्ष अनुसन्धानकर्ता नेपाल प्रहरी र अभियोजनकर्ता सरकारी वकिलहरूको दोस्रो राष्ट्रिय सम्मेलन आयोजना गर्ने कार्यक्रम राखिएको छ। यसबाट संहिता कार्यान्वयन समेतका अपराध अनुसन्धान र अभियोजनमा समन्वयपूर्वक कार्य सम्पादन गर्ने पर्यावरण निर्माण गर्न सहयोग पुग्ने अपेक्षा राखिएको छ। गत वर्षदेखि प्रहरी र सरकारी वकिलको प्रादेशिक सम्मेलन समेत प्रारम्भ गरिएको छ। सबै सम्मेलनहरू औपचारिकतामा भन्दा कार्य सम्पादनमा सुधार ल्याउने साभ्ना थलोको रूपमा विकास भएका छन्।

१४. सरकारी वकिलहरूबाट न्यायाधीशको पदमा नियुक्तिको विषयमा पटक पटक असन्तुष्टिका आवाजहरू सुनिन्छन्। तपाईं महान्यायाधिवक्ताको रूपमा

आएपछिको न्यायाधीशको नियुक्तिमा सरकारी वकिलको सहभागितालाई कुनरूपमा मूल्यांकन गर्नु भएको छ ?

न्यायाधीश सम्मानित पद हो। मर्यादित पद हो। तर सबै न्यायाधीश नै हुनु पर्दछ भन्ने चाँहि होइन। हाम्रै अभ्यासमा न्यायाधीश नियुक्ति भएर पनि जिम्मेवारीमा नगएका कानून व्यावसायीहरूका उदाहरणहरू छन्। यद्यपि सरकारी वकिलमा न्यायाधीश प्रतिको रुचि र लगाव छैन भन्दा मैले सत्य कुरा नगरेको मानिन्छ। म महान्यायाधिवक्ताको रूपमा आएपछि भएका न्यायाधीशका नियुक्तिमा पनि सीमित सरकारी वकिलको समावेश भएका छन्। तर मेरो प्रयास सरकारी वकिलहरूलाई ठूलो संख्यामा न्यायाधीशमा जाने वातावरण निर्माण गर्ने भन्दा सरकारी वकिलहरूलाई सरकारी वकिल कै रूपमा रहने र अझ मर्यादित बनाउने दिशामा वातावरण निर्माण गर्ने कार्यमा केन्द्रित छ। सरकारी वकिलको सेवा व्यावसायिक प्रकृतिको पेशा हो। यसका सेवा सुविधाहरू अन्य मुलुकको अभ्यास समेतलाई विचार गरी पुनरावलोकन गरिनु पर्दछ भन्ने मान्यता लिएर प्रयासरत रहेको छु। सरकारी वकिलको कार्य सम्पादनका लागि अनुभवजन्य जनशक्तिको आवश्यकता पर्दछ। त्यसका लागि न्यायाधीश समान हुने गरी उमेरको हद निर्धारण गर्नु पर्ने आवश्यकता रहेको छ। राम्रो सरकारी वकिल बनाउन र पेशाप्रति उत्प्रेरित बनाउन सरकारी वकिलको व्यावसायिकता अभिवृद्धि गर्नु आवश्यक देखिएको छ। विशिष्टीकरण गर्नु पर्ने आवश्यकता देखिएको छ। कार्य सम्पादनमा व्यावसायिक स्वतन्त्रताको प्रत्याभूति गर्नु आवश्यक छ। राज्यले सरकारी वकिलको जिम्मेवारीको गहनतालाई सही रूपमा बुझ्ने हो भने यो सेवालाई विशिष्ट व्यवहार गरिनु पर्दछ।

१५. सरकारी वकिल कार्यालयको काम कारबाहीलाई सूचना प्रविधिको प्रयोग गर्ने तथा अभियोजन प्रणालीलाई सूचना प्रविधिमा आबद्ध बनाउने कार्यमा महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयले के कस्ता प्रयास गरेको छ ?

सूचना प्रविधिको प्रयोग विना कुनै पनि संस्थाले गर्ने काम कारवाही प्रभावकारी हुन सक्दैन। सरकारी वकिल कार्यालयमा सूचना प्रविधिको प्रयोगलाई व्यवस्थित गराउने प्रयास विगत तीन चार वर्ष

अघिदेखि सुरु गरिएको रहेछ। यसलाई इ एटर्नी कार्यक्रम अन्तर्गत सञ्चालनमा ल्याइएको छ। यस अन्तर्गत अभिलेखहरूलाई विद्युतीय प्रणालीमा अभिलेखीकरण गरिएको छ। सबै सरकारी वकिल कार्यालयमा इन्टरनेट सेवाको पहुँच व्यवस्थित गरिएको छ। महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयका सबै सरकारी वकिलहरूको निवासमा समेत इन्टरनेट सेवा जडान गरिएको छ। कार्यालयका काम कारवाहीहरूलाई सूचना प्रविधिमा आबद्ध गर्न सबै सरकारी वकिल कार्यालयहरूमा मुद्दा व्यवस्थापन प्रणाली (सिएमएस) सफ्टवेयर निर्माण गरी प्रयोगमा ल्याइएको छ। यसमा सबै सरकारी वकिल कार्यालयहरूले गर्ने अभियोजनसम्बन्धी विवरणहरू प्रविष्ट गर्ने व्यवस्था छ। सबै कर्मचारीहरूको अफिसियल इमेल निर्माण गरी सरकारी काममा प्रयोग गरिएको छ। प्रत्येक सरकारी वकिललाई ल्यापटप उपलब्ध गराउने नीति कार्यान्वयन गरिएको छ। गत वर्ष उपत्यकाका सरकारी वकिल कार्यालय र नमुना सरकारी वकिल कार्यालयहरूमा सिसि टिभि जडान गरी अनुगमन गर्ने कार्य थालनी गरिएको छ। यसै वर्ष ५० वटा सरकारी वकिल कार्यालयहरूलाई इन्टरनेट प्रणालीमा जोड्ने कार्य अन्तिम चरणमा पुगेको छ। सूचना प्रविधिको प्रयोग व्यवस्थित गर्न गरिएका यी प्रयासहरूले सरकारी वकिलको व्यावसायिकता विकासमा मद्दत पुग्ने र कार्य सम्पादनमा सकारात्मक नतिजा ल्याउने अपेक्षा राखिएको छ। महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयको नयाँ भवनमा डाटा सेन्टर स्थापना गरी सूचना प्रविधि पद्धतिलाई थप आधुनिकीकरण गर्ने कार्यक्रम रहेको छ।

१६. हालै कारबाहीमा परेका आयुक्तका सम्बन्धमा तपाइले दिएको राय पछि अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको कारबाहीको दायरा बढ्यो भन्ने टिप्पणी सुनिन्छ। यसमा यहाँको धारणा के रहेको छ ?

महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयले कानूनी राय दिनु पर्ने सबैधानिक जिम्मेवारी बमोजिम संविधान र कानून बमोजिम राय माग गर्ने र प्रदान गर्ने कार्य नियमित कार्य हो। कानूनी रायले कसैको क्षेत्राधिकार वा दायरा बढाउने वा घटाउने कार्य गर्दैन। कानूनका सबै विद्यार्थीलाई जानकारी भएको विषय हो कि क्षेत्राधिकार कानूनले निर्धारण गरेको हुन्छ। महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयबाट दिइएका रायहरू पनि सोही सबैधानिक परिसीमाभित्र रहेका हुन्छन्।

कानूनको अगाडि समानता र समान संरक्षणको सिद्धान्त आफैमा भेदभाव विरोधी मान्यता हो। सबैधानिक सीमाभित्र रही समान रूपमा कानून लागू हुन्छ भन्ने मान्यताका आधारमा दिइएको रायलाई हेरेर आयोगको कारबाहीको दायरा बढेको जस्तो लागेको हुन सक्छ। यो बुझाइमा हुने अन्तर मात्र हो।

१७. महान्यायाधिवक्ताको हैसियतले थप केही भन्न चाहनु हुन्छ कि ?

मेरो प्राज्ञिक जगतलाई आग्रह छ : न्यायिक जनशक्तिको उत्पादनमा गुणस्तरीयता आवोस्। यसका लागि कानून विश्वविद्यालयको आवश्यकता देखिएको छ। पन्ध्रौँ योजनाको आधार पत्रमा यो विषय समावेश भएको छ। सम्बन्धित क्षेत्रले अग्रसरता जनाओस्। प्रादेशिक तहमा कानून क्याम्पसको विस्तार भई अध्ययनमा सहज पहुँच कायम होस्। मेरो अर्को आग्रह छ : वैज्ञानिक र वस्तुगत प्रमाणमा आधारित अनुसन्धानका लागि विधि विज्ञान प्रयोगशालाको स्वायत्तता, स्तरोन्नति र प्रादेशिक तहमा विस्तारको आवश्यकता रहेको छ। यो विषय पनि पन्ध्रौँ योजनाको आधारपत्रमा समावेश भएको छ। सम्बन्धित निकायले नेतृत्वदायी भूमिका निर्वाह गरोस्। सार्वजनिक सम्पत्तिको संरक्षण गर्ने दिशामा कुनै पनि निकाय वा पदाधिकारीको मतभिन्नता नहोस्। यो विषयलाई यान्त्रिक रूपमा नहेरियोस्। न्यायालय लगायतका सबै सरोकारवाला निकायहरू यसमा सजग हुन आवश्यक छ। उत्तरदायी हुन सकून्। विश्वासिला हुन सकून्। कानूनको शासन कायम गर्ने दिशामा सबैको साभ्ना दृष्टिकोण बनोस्। संविधानद्वारा नागरिकलाई प्रदान गरिएको वैयक्तिक हक र संविधानद्वारा व्यक्तिहरूलाई प्रदान गरिएको विकाससम्बन्धी हकको बीचमा सन्तुलित दृष्टिकोण हुनु जरुरी छ। नागरिक स्वतन्त्रता र सार्वजनिक सुरक्षालाई विकल्पको रूपमा चयन गर्नु पर्ने अवस्था नआओस्। सार्वजनिक हितको संरक्षणमा सबै पक्षको उत्तिकै चासो, सरोकार र योगदान रहोस्। निर्देशित रूपमा होइन, स्वार्थपरक रूपमा होइन, स्वतःस्फूर्तरूपमा अन्तरहृदयबाट संविधान र कानूनको परिधिभित्र रही न्यायको खोजी गरौं। हाम्रो सभ्यता हामीले नै निर्माण गर्ने हो। हाम्रो इतिहास हामीले नै रच्ने हो।

(माननीय महान्यायाधिवक्ता श्री अग्नि प्रसाद खरेलसँग कानून द्वैमासिकका प्रधान सम्पादक लक्ष्मी प्रसाद उप्रेती ज्यूले लिनु भएको अन्तर्वार्ता)